

Vem är adlig?

Erik Tersmeden redogör för vilka som tillhör de på Riddarhuset introducerade ätterna.

IBLAND FRAMKOMMER att kunskapen om vem som hör till Riddarhusets ätter brister, inte minst i samband med ansökningar om understöd och stipendier.

Vem som hör till en adlig, friherrlig eller grevlig ätt var en sak som ankom på Kungl. Maj:t fram till 1809. Därefter reglerades den saken direkt i 1809 års regeringsform, fram till dess denna ersattes av den nuvarande regeringsformen 1974. Numera finns inte några bestämmelser om adlande. Nya ätter kan inte tillkomma och Riddarhuset är därmed numera en sluten organisation.

Före den 6 juni 1809 gavs bestämmelserna om hur adelskapet överförs från en generation till en annan i de av Konungen undertecknade sköldebrev. Dessa dokument är statsakter, försedda med stora rikssigillet. Med några få undantag, gjorda i tiden närmast före 1809, är bestämmelserna desamma i alla de svenska sköldebrev. De ansluter till kontinentaleuropeisk tradition med att adelskapet överförs på manslinjen, den agnatiska principen.

Konkret innebar detta att när någon adlats eller upphöjts till friherre eller greve blev också hans i äktenskap födda barn delaktiga av faderns värdighet, söner såväl som döttrar. Efter honom går dock adelskapet vidare enbart genom söner i varje efterkommande släktled. Döttrarna kan inte föra sin värdighet vidare till sina barn, döttrarnas barn räknas i stället höra till sin fars ätt. Det förekommer alltså inte dubbla adelskap med en titel från far och en från mor.

Adelskapet förs enligt sköldebrev vidare bara till barn med äktenskaplig börd. I Sverige anses ett efterföljande äktenskap mellan föräldrarna ge dessförinnan födda barn äktenskaplig börd. Giftermålet har alltså tillbakaverkande effekt. Detta gäller inte i alla länder, men det är en sak som reglerats i civillagstiftningen om barns börd. I dag finns inte termen äktenskaplig börd i familjerättslagstiftningen. Sakligt sett har den sin

Detalj ur sköldebrevet från 1647 för adliga ätten Drakenberg nr 313. FOTO GÖRAN MÖRNER

motsvarighet i bestämmelsen i 1 kap. 1§ föräldrabalken där det sägs att om modern vid barnets födelse är gift skall mannen i äktenskapet anses som barnets fader, om inte vis-a-vis fall som anges i 2 § är för handen.

Bestämmelserna i sköldebrev innebär i dag rent praktiskt att barn i samboförhållanden inte blir adliga, även om den biologiske fadern tillhör någon adlig ätt. Detta lika litet som tidigare utomäktenskapliga barn blev adliga, även om deras biologiske fader var det. Adelskap kan inte heller överföras genom civilrättslig adoption.

En kvinna som är född adlig behåller sin egen tillhörighet till sin födelseätt hela livet, även om hon gifter sig. Enligt gammal tradition anses en kvinna som gifter sig med en adlig man få räkna sig också till hans ätt under äktenskapet och även som änka, så länge hon lever ogift. Det är dock inte fråga om att hon förvärvar adelskap, eller blir friherrlig eller grevlig, genom äktenskapet utan detta är ett utslag av ett gammalt tänkande om att hustrun skulle åtnjuta mannens ställning. Vid äktenskapsskillnad bryts denna anknytning. En ofrälse kvinna som varit gift med exempelvis en friherre kan efter äktenskaps-skillnad inte göra anspråk på understöd eller

stipendier förbehållna de på Riddarhuset introducerade ätterna, även om hon oegentligt fortsätter att kalla sig friherrinna.

Med 1809 års regeringsform kom en ny ordning för överföring av adelskap från en generation till nästa. Den har vissa likheter med den brittiska ordningen och innebär att bara en person i sänder är adlig, respektive friherre eller greve. Bestämmelserna fanns i 37 § regeringsformen och de ätter som adlats efter denna ordning kallas ofta för paragraf 37-ätter. Den som adlats eller upphöjts enligt den ordningen förblir ensam om sin värdighet till sin död. Värdigheten

går då vidare till den som står i tur att bli huvudman, i första hand den avlidnes äldste son. Övriga i släkten är alltså inte adliga. Att de av tradition redovisas i Adelskalendern är en annan sak. Fanns inte någon son eller manlig avkomling till någon son till den först adlade, utdog ätten. Numera, då det efter fler generationer kan finnas fler som stammar från den först adlade eller upphöjdes, kan värdigheten också gå sidledes, exempelvis till en bror till den avlidne huvudmannen, allt i den ordning som regeringsformen föreskrev, och som också återgavs i sköldebrev. Ibland hände det att Kungl. Maj:t adlade både en far och hans son samtidigt enligt den nya ordningen. Därav har ibland uppkommit missförståndet att alltid två generationer är adliga samtidigt. Så är inte fallet, ty enligt regeringsformen gällde att ärvt adelskap utsläcker det man själv eventuellt hade tidigare, utom i de fall då det redan hade innebar en högre rang. När fadern dog övertog således sonen faderns adelskap och hans eget utslöknade, utom om sonen hunnit få högre rang och därmed själv blivit huvudman för en ny egen ätt.

Under en kort tid före 1809 förekom det att Kungl. Maj:t begränsade upphöjningarna till friherre eller greve på det sätt som sedan blev gällande i regeringsformen 1809.

Erik Tersmeden